

25) և երբ նորան ոչ մի բանի մէջ չըկարողացան բռնել, շատ դառնացան, և այս՝ այն աստիճանին հասաւ, որ նորան ի մահ դատապարտեցին խաչի վերայ (Ղուկ. 20 19, 19, 48):

Այս յօդուածով, իմ նպատակս էր, մի համառօտ գաղափար տալ ընթերցողներին աւետարանի մէջ յիշուած դպիրների հոգւոյ ընթացքի և ուղղութեան մասին, որոնք ժամանակին մեծ գերեւն խաղացած և որոնց մէջ արտափայլում են փառամոլութիւն, եռասիրութիւն և շահասիրութիւն, ինչպէս որ արդէն տեսանք վերայիշածիս մէջ:

Սարգիս Տ. Գարրիէլեանց.

Լ. Վ. Պ. Գ.

ՈՒՂԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆ.

. . . ԽՏԷՊԷՐ . . . Հայր.

Ինչմէ գրաւոր տեղեկութիւն ուղեցիր հայրենեացս — Խարբերդի և անտի ցայս վայր ճանապարհորդածս տեղերու վերայ, զոր ահաւասիկ յօժարութեամբ կը փութամ կատարել՝ քաղելով զայն իմ օրագրութենէն:

Խարբերդ քաղաքը շինուած է մի բարձր լեռան վերայ առաջէն ունենալով իւր երկու բարերեր դաշտերն — Լ. օվայ և Խ. օվայ: Իւր գլխաւոր բերքերն են ցորեան, բամբակ, խաղող՝ յորմէ ընտիր գինի կը պատրաստուի, լուրիա, կտաւատ, մեղրապօպ (ձմերուկ), սեխ, բրինձ և ըն: Արտադրութիւնքն են բամբակ, գինի, սեկ, սպիտակ կտաւ, և երկու գործարաններէն դուրս եկած լաւագոյն չէթարին, որոյ ապրշումն տեղն առաջ կը գայ: Գաւառին առաջնորդն է երեք տարիէն ի վեր Յակոբոս Եպիսկոպոս Ճգնաւորեան, իսկ կառավարիչն՝ Հաճի - Հասան Պէյ անուն անձն, որ նոր եկաւ: Այժմ տեղւոյն երկրագործը իւր արմրտեաց դիւրագնի վաճառման առթիւ շատ կը նեղուի, որմէ առաջ եկած է վաճառականաց և զանազան առեւտուրականների գործի դադարումն և ազգ. դպրոցների անկումն: Հէգ մանկուկն Հայոց Խարբերդի կանայժմ թափառական աստեանդ, ծարաւի ուսման, կարօտ դաստիարակութեան: Ո՞վ է որ պիտի կարեկցի նոցա վերայ. իւրեանց ծնողքն արդէն ունեցած ատենին էին անկարեկից, որք այժմ կը կրին ստակի խիստ թանկութիւնը: Խարբերդի հայն ունի մի անբաղդութիւն ևս, — նա Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռոյ Ճեմարանը չը փափաղեցաւ զրկել զոք ու-

սանոզ, ի Կարին Սանասարեան վարժարանն միայն ունի այժմ, բայց թուով շատ սակաւ՝ ուրիշ գաւառների ի նմա ուսանող բազմաթիւ տղայոց բաղդատմամբ, իսկ ի Կ. Պօլիս և այլ ուրեք ամենեին ոչ. յԵւրոպա զանազան քաղաքներ կը թափառեն աննպատակ մի քանի հայ բողոքական երիտասարդներ՝ Խարբերդի Ամերիկեան Միսիօնարաց բացած Արփէնէն քօլէճէն դուրս եկած:

. . . Հայր ահա, այն դժբաղդութեան տխուր պատկերի համառօտ նկարագրութիւնը հայրենեացս՝ զորմէ ասկէ աւելին, և յիովին ուրիշ անգամներ գրել խոստանալով՝ կը գամ իմ ճանապարհորդութեան, յայտնելով միանգամայն թէ Խարբերդի հայ ժողովուրդը մօտաւորապէս 60000 կը լինի, փոքրագոյն մասով մայրենի եկեղեցիէն անջատուած և բողոքական և կաթողիկէ եկեղեցեաց յարած:

Ես արդէն մեծ իղձով կը պատրաստուէի ներկայ լինելոյ համար ի Մայր Աթոռն Արարատեան, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեան նուիրական հանդէսն վայելելու, որպէս մի ուխտաւոր՝ ժամանակէ ի վեր ցանկացող, և այս՝ Մայիսի օկդրները երբ կը հաւաքուէին ուսաստանի հայոց զանազան թեմերի պատգամաւորները ի Ս. Էջմիածին՝ կատարելու համար ընտրութիւնն ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան:

Հատ ուրախ էի, որ առիթ պիտի ունենայի միանգամայն ի Տփլիս վեց տարիներէ հետէ պանդխտացող իմ հարազատը տեսնելու. Իմ այս գիտաւորութիւնը իմացաւ մեր Ս. Առաջնորդն և յանձնեց ինձ պաշտօն խնդրակութեան Ս. Մեռօնի, որոյ պակասութիւնը զգալի եղած էր գաւառին մերոյ. Յուլիսի 5ին առի խնդրակութեանս պաշտօնագիրը և տուի հրաժեշտի ողջոյններս որոց անկ էր. անցայ Ուլ՝օլ՝յէ հասունացած կիսահունձ գաշտի միջէն, հանգիպելով ժրաջան հնձուորներու, որք բուռն կերպով առաջ կը տանէին օրհնուած գործը. նոյն օրն իջեանեցայ Լոթն ժամ հեռուն Շէիւհճէ, պանդոկն, ուր գիշերը երկիւղ ունէինք յաւազակաց և հետեւեալ օրը անցայ սիրելի Եփրատը, որ դարաւոր յիշատակներ կը զարթուցանէր յիս իւր հանգարտ և վեհ ընթացիւք: Արքայիւմ Կուլլիէ, Արփէն, Կարփէ, Արզամէ և Սփէրս հայաբնակ գիւղերէն, որոց տափարակ արդիւնաբեր սեահող գաշտերն հնձուորների ամենայն սիրով և ժրաջանութեամբ աշխատող երկսեռ խումբերն և որոց հնձած որաների մի զմիով բարդոցներն ուշքս կը գրաւեն: Այս տեղ ևս ոչ սակաւ ծաղկած է երկրագործութիւնը՝ նման Խարբերդի. Յուլիսի 6ին հասայ ի քաղաքն Բալու, որոյ Հայոց այժմեան առաջնորդն է Խարբերդցի Սարգիս վարդապետն, որ մի քանի իշխաններով Հաւաւու վանքը գնացած էր այնտեղ ինչ ինչ կարգադրութիւններ անելու համար. ուստի չը կրցայ զինքն տեսնել: Այս քաղաքի վերայ ահագին ապառաժ և շատ բարձր մի սուր լեռ կայ, որուն գլուխը այժմ քայքայուած մի բերդ, ուր երկարատեւ աղօթած է, կըսեն, մեր արդիւնաւոր և մեծ վարդապետն Ս. Մես-

Յակոբ անուն, Մայր Աթոռն Արարատեան Չայնագրութիւն սովորած և անոր նոր հասած, պատկառելի կընէր երգեցողութիւնը իւր աղու ձայնովը, երբ որ կերգէր *), . . .

Իսկ ես ներկայ եղող ուխտաւոր քահանաներէն և ժողովուրդէն կըլսէի, որ կասէին — Մեք Խրիմեան Հայրիկին և կամ Սրուանձտեանցին կուզեմք վանահայր և առ այս քանիցս հանրագրիւր և հեռագրիւր հասուցած եմք յԱզգ. Պատրիարքարանն Վ. Պօլսոյ, Արքան կողրային իրենց վարժարանաց չգոյութեան մասին, որով իրենց մանկտիք թշուառ եղիր են. և իրօք ալ թշուառ եղած էին նոյն իսկ վանքի մէջի գիշերօթիկ տղայքն, որոց ցնցոտի հագուստն, զոր ծածկած էին կապոյտ շապիկով մը իբր համազգեստ ժառանգաւորաց վարժարանի՝ աղտոտ էին, կեղտոտ էին նոյնպէս եւ վերմակներն մահճակալների վերայ, Տղայոց խեղճ և թշուառ վիճակը մարդոց կարեկցութիւնը կըշարժէր. Այդ տղայք յանձնուած էին խնամոց Աւոնդ անուն մի քահանայի, որ կստանար ամիսը մի օսմ. ոսկի, կըդասախօսէր Տարերք Քերականութիւն և կրօն բայց ոչ գոհացուցիչ կերպով. Քանի օր առաջ Յակովբ վարդապետի կուսակցութիւնը հեռացուցած էր վանքէն Տաճկերէնի և Գաղղիարէնի դասախօսն, Չըգիտեմ ի՞նչ հաճոյք կըզգան, որ երբ իրենց կիրքերը առաջ տանել կամենան՝ կըձեռնարկեն իմաստութեան տաճարները քանդել — հայ մանկտւոյն գեղեցիկ ապագայն խամրել և փճացնել. Պատուական Հայր, միթէ կըկարծե՞ս որ Գլակայ հոյակապ և հնաշէն վանքը մի կանոնաւոր գիշերօթիկ վարժարան պահելու կարող չէ. Ուր ամեն բան աժան է և Գլակայ Ս. վանքն աշխարհի զանազան խաւերէն կընդունի ուխտագնացութիւններ իւր սիրասուն և բարեպաշտ ժողովուրդէն, միայն թէ ունենայ մի անփառունակ և լաւ վանահայր, Թողլով Իննականեայ սուրբ վանքն իր սոյն տխուր վիճակին մէջ՝ մեր մեկնեցանք Յուլիսի 16ին դէպի Վարին, դարձեալ մի և նոյն ահով և երկիւղով պաշարուած.

(Շ-Է-Ն-Է-Է)

Յարութիւն Քահ. Յակովբեանց.

(*) Որչտի յիշումենք, 4 տարի առաջ ոմն Կարապետ, Ս. Կարապետի վանուց վանահայր (այժմ հանգուցեալ) Մամբրէ Եպիսկոպոսից ուղարկուած լինելով ի Մայր Աթոռ, Ժառանգաւորաց դպրոցում ի միջի այլոց՝ սովորեց Չայնագրութիւն եւ հանգուցեալ ի Տէր Գէորգ Գ. Կաթողիկոսի հաճութեամբ եկեղեցական հոգեւոր երգոց ձայնագրեալ գրքերը ստանալով՝ վերադարձաւ, Չորս տարուայ ընթացքում շատ հեշտութեամբ կարելի էր բաղմաթիւ ձայնագրադէտ երգիչներ ունենալ, որոնք իրանց ներդաշնակ եւ կանոնաւոր երգեցողութեամբ՝ հոգեկան մխիթարութիւն ազդէին ջերմեռանդն ուխտաւորներին. Բաց ենք թողնում ուղեւոր Արժ. Հօր դրութեան միջից այն էջերը, որոնք նկարագրում են միաբանութեան մէջ տեղի ունեցած խռովութեան եւ կուսակցութեանց տխուր արկածները, որոնք ըստ վկայելոյ ուղեւոր Արժ. Հօր՝ մեծ դպրեակղութիւն էին պատճառում բարեպաշտ եւ ջերմեռանդն ուխտաւորներին.

Ման. Խմբ.